

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
«ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ»

ΟΝΟΜΑ:

ΤΜΗΜΑ:

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 15 Ιανουαρίου 2017

Αριστοτέλους Ηθικά Νικομάχεια Β 1, 1-4

Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. { Ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται· οὐθὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθεῖ ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτὸν ἐθίζη τις ἄνω ῥιπτῶν, οὐδὲ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθεῖ. Οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον).} οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἃ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιῶντες μαθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὲ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A. Από τα κείμενα που σας δίνονται να γράψετε τη μετάφραση του αποσπάσματος: «Ἐξ οὗ καὶ δῆλον ... (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον)»

Μονάδες 10

B1. Με βάση το ακόλουθο τμήμα του κειμένου «Οὐτ' ἄρα φύσει ... τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.», ποια είναι η άποψη του Αριστοτέλη για τη γένεση της ηθικῆς ἀρετῆς και σε τι διαφοροποιεῖται ἀπὸ την αριστοκρατική αντίληψη, ὅπως αυτή εκφράζεται και ἀπὸ τον Σοφοκλή στο εξής ἀπόσπασμα

από την *Αντιγόνη*, στίχοι 37-38 (η *Αντιγόνη* απευθύνεται στην αδελφή της *Ισμήνη*): «έτσι έχουν τα πράγματα για σένα τώρα, και γρήγορα θα αποδείξεις αν είσαι από τη φύση σου γενναία ή δειλή, παρόλο που κατάγεσαι από λαμπρή γενιά.»

Μονάδες 15

B2. «τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον»:

Πώς οδηγείται ο Αριστοτέλης σε αυτή τη θέση (μονάδες 5) και πώς την τεκμηριώνει; (μονάδες 10).

Μονάδες 15

B3. Πότε εγκαταστάθηκε στην Αθήνα για δεύτερη φορά ο Αριστοτέλης και ποια η συγγραφική του δραστηριότητα;

Μονάδες 10

B4. Για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου, να γράψετε ένα ομόρριζο ουσιαστικό και ένα ομόρριζο επίθετο της νέας ελληνικής, απλό ή σύνθετο: *οὔσης, ἔσχηκε, πεφυκότων, χρησάμενοι, μανθάνομεν.*

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Και από αυτή την ονομασία γίνεται φανερό ότι καμιά από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως· πραγματικά κανένα απ' όσα υπάρχουν έμφυτα δεν μπορεί να αποκτήσει με τον εθισμό μίαν άλλη ιδιότητα· όπως για παράδειγμα η πέτρα που από τη φύση της κινείται προς τα κάτω, δε θα μπορούσε να συνηθίσει να κινείται προς τα πάνω, ούτε και αν κάποιος προσπαθούσε να τη συνηθίσει, ρίχνοντάς την χιλιάδες φορές προς τα πάνω, ούτε η φωτιά (θα μπορούσε να συνηθίσει να κινείται) προς τα κάτω, ούτε κανένα άλλο από τα πράγματα που γεννιούνται από τη φύση με μια ορισμένη ιδιότητα θα μπορούσε να συνηθίσει διαφορετικά. Επομένως οι αρετές δε γεννιούνται μέσα μας εκ φύσεως, ούτε κατ' αντίθεση προς τη φύση μας, που όμως αφ' ενός έχουμε από τη φύση την ιδιότητα να τις δεχτούμε, και αφ' ετέρου γινόμαστε τέλει με τον εθισμό.

Ακόμα, σχετικά με όσα υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, πρώτα αποκτούμε τις δυνατότητες γι' αυτά και ύστερα προχωρούμε στις αντίστοιχες ενέργειες (πράγμα το οποίο είναι φανερό στην περίπτωση των αισθήσεων).

B1. Σε αντίθεση με τις διανοητικές αρετές, οι οποίες καλλιεργούνται με τη διδασκαλία, οι ηθικές αρετές γίνονται κτήμα του ανθρώπου με τη συνήθεια. Όσο δηλαδή ένας άνθρωπος συνηθίζει να ενεργεί με κάποιον τρόπο, τόσο περισσότερο αποκτά στο χαρακτήρα του την ιδιότητα αυτής της πράξης του. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι στις ηθικές αρετές, αυτός που έχει την κύρια ευθύνη για την απόκτηση και την καλλιέργειά τους είναι ο άνθρωπος που προσπαθεί να τις αποκτήσει. Με την προσπάθειά του να εθιστεί στις ανάλογες ενέργειες, με το ζήλο και τη βούληση να γίνει ένα ηθικό και ενάρετο ον, καταφέρνει, μετά από συνειδητή επανάληψη και συνειδητή απόκτηση της συνήθειας, να αποκτήσει πλέον την ηθική αρετή.

Ίδια άποψη διατυπώνεται και από τον Πλάτωνα, ο οποίος λέει «το πάν ήθος διά έθος», δηλαδή ότι ο χαρακτήρας του ανθρώπου διαμορφώνεται από τη συνήθεια. Μάλιστα, ο Πλάτωνας λέει ότι ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει κάποια ψυχικά χαρακτηριστικά ήδη από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής του. (ή δ' ηθική έξ έθους περιγίνεται, σχόλιο βιβλ. σελ. 143),

Για να στηρίξει αυτή τη θέση, ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί την ετυμολογική συγγένεια που έχει η λέξη « **ηθική** » με τη λέξη « **έθος** ».

- Η λέξη «ηθική» έχει ετυμολογική συγγένεια με τη λέξη «έθος».
- Όμως η ετυμολογική συγγένεια δηλώνει και σημασιολογική συγγένεια.
- Ως προς το σημασιολογικό περιεχόμενο, η λέξη έθος σημαίνει εθισμό, συνήθεια, κάτι που προέρχεται από την επανάληψη.
- Αφού λοιπόν η λέξη ηθική έχει και σημασιολογική συγγένεια με τη λέξη έθος, είναι επόμενο και το δικό της σημασιολογικό περιεχόμενο (και εκείνο όλων των αρετών) να έχει σχέση με τον εθισμό, με τη συνήθεια, με κάτι που προέρχεται από την επανάληψη.
- Όμως ό,τι έχει σχέση με τον εθισμό, με τη συνήθεια, με την επανάληψη είναι επίκτητο· και δεν μπορεί να συσχετιστεί με το έμφυτο, με το φύσει.

Έτσι, προκύπτει το **συμπέρασμα** ότι και καμία ηθική αρετή δεν έχει σχέση με το φύσει, δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως (*οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται*). Με τις εμπειρικές θέσεις του ο Αριστοτέλης απορρίπτει την παλιά αριστοκρατική αντίληψη την οποία ασπάζεται ο Σοφοκλής, ότι δηλαδή η αρετή είναι δώρο της φύσης, το οποίο τελεσίδικα δίνεται ή δε δίνεται στον άνθρωπο με τη γέννησή του και φυσικά δίνεται στους «αρίστους»(στους αριστοκράτες) και δε δίνεται στους «πολλούς» (στο λαό). Ως «αρίστη» και η Αντιγόνη παροτρύνει στην αδελφή της, την Ισμήνη, να αποδείξει τη λαμπρότητα της καταγωγή επιλέγοντας τη γενναιότητα που πηγάζει από την αριστοκρατική τους καταγωγή και είναι έμφυτη και όχι τη δουλεία που είναι σύμφυτη με το λαό.

Ο άνθρωπος, λοιπόν κατά τον φιλόσοφο δεν γεννιέται ενάρετος · δε διαθέτει από φυσικού του όλες εκείνες τις ιδιότητες που θα τον καταστήσουν ενάρετο (οὐδεμία ... ἐγγίνεται , σχόλιο βιβλίου, σελ 143). Αντίθετα « ενδύεται την ηθική ποιότητα με τον εθισμό του σ' αυτή ».

B2. Ο Αριστοτέλης προσπαθεί να ενδυναμώσει τη θέση του, ότι δηλαδή καμία από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως. Η συλλογιστική του στηρίζεται στην αντίθεση ανάμεσα στις έννοιες «δύναμις» και «ενέργεια».

(τάς δυνάμεις κομιζόμεθα , σχόλιο βιβλίου, σελ 144). Δύναμις είναι η δυνατότητα που έχει ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι, ενώ ενέργεια είναι η πραγμάτωση της δυνατότητας. Ο Αριστοτέλης ξεκινάει το συλλογισμό του διερευνώντας πρώτα τι συμβαίνει σε όσα χαρακτηριστικά έχουμε μέσα μας εκ φύσεως. Αυτά έχουν εκ των προτέρων μέσα τους τη δυνατότητα να πραγματοποιούν, η πραγμάτωσή τους όμως ακολουθεί, χωρίς να χρειάζεται ο εθισμός και η επανάληψη μιας ενέργειας «Έτι...ἔσχομεν.». Προς επίρρωση της επιχειρηματολογίας του χρησιμοποιεί το παράδειγμα των αισθήσεων. Αντίθετα στις ηθικές αρετές, που είναι επίκτητες και δεν ακολουθούν την πορεία των ἐμφυτων πραγμάτων, προηγείται η ενέργεια, δηλαδή η εξάσκηση, η επανάληψη και ακολουθεί η κατάκτηση της ηθικής αρετής «τάς δ' ἀρετάς...πρότερον». Για να αποκτήσει κάποιος την ηθική αρετή είναι αναγκαίο να εξασκηθεί σ' αυτή· το ίδιο ισχύει και στην τέχνη. Με μια αναλογία λοιπόν, ο φιλόσοφος «ὥσπερ...τεχνῶν» αποδεικνύει πως ο τρόπος απόκτησης των αρετών είναι όμοιος με την απόκτηση μιας ικανότητας στις τέχνες. (ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν, σχόλιο βιβλίου, σελ 144-145). Έτσι, όσα πρέπει ο άνθρωπος να μάθει να κάνει, τα μαθαίνει με την άσκηση « ἂ γάρ δεῖ... μανθάνομεν». Στη συνέχεια χρησιμοποιεί δύο παραδείγματα από την καθημερινή ζωή που αφορούν τις πρακτικές τέχνες για να ισχυροποιήσει τα λεγόμενά του «οἶον... κιθαρισταί». Για να αποκτήσει κάποιος την ικανότητα του οικοδόμου ή του κιθαριστή, πρέπει πρώτα να εξασκηθεί στο χτίσιμο ή στο παίξιμο της κιθάρας αντίστοιχα. (οἶον οἰκοδομοῦντες ...κιθαρισταί , σχόλιο βιβλίου, σελ 145). Ανάλογα οι άνθρωποι γίνονται δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις και ανδρείοι κάνοντας πράξεις ανδρείας «οὕτω δὴ... ἀνδρεία ἀνδρείοι». Είναι χαρακτηριστικό βέβαια, πως δεν αρκούν μόνο οι πράξεις ανδρείας, δικαιοσύνης και σωφροσύνης αλλά εκείνος που τις πράττει οφείλει να έχει συνείδηση του τι πράττει, έχοντας επιλέξει ενσυνείδητα τις πράξεις αυτές και έχοντας κάνει τις πράξεις αυτές μόνιμο, σταθερό και αμετάβλητο τρόπο συμπεριφοράς. Τέλος, για τον φιλόσοφο η ενέργεια έχει μεγαλύτερη δύναμη, γιατί εξαρτάται από την προσπάθεια που καταβάλλει κάθε άνθρωπος, την προσωπική ευθύνη και προαίρεση, ενώ η δύναμη σχετίζεται με τη φύση και υπάρχει ανεξάρτητα από τον άνθρωπο.

B3. Σχολικό Βιβλίο, σσ.133 : «Στη Μακεδονία ....τα Ηθικά Νικομάχεια.»

B4. οὔσης: ουσία, απουσία / **ἔσχηκε:** σχέση, σχέδιο / **πεφυκότων:** φύση, έμφυτος / **χρησάμενοι:** χρήμα, χρήση / **μανθάνομεν:** μάθηση, μαθητής.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ!!!!